

ERDÉLY HERCEGE. *)

III

Szeptember utolsó felében apró kirándulásokat tettünk a Párizs körüli erdőkbe. Hála a köztársasági kormányzatnak, a párizsi szerelmesek a nyári délutánt vidéki kastélyokban és parkokban töltik, mintha előkelő rokonságuk élne a vidéken. Az első csók után az ember kiszökik a hordából, hogy új erdőben keressen menedéket. De a civilizált ösztön kimerül egy délutáni sétától és az esti vonatok visszahozzák a lázadó párokat a tömegbe, ahol az emberek egymást gyűlölve valahogyan mégis csak megélnék. Esztella nagyon sok okos dologra tanított meg utazás közben, anélkül, hogy elvesztettem volna a fölényemet. Ő csak lelkiismeretes műveltséggel, de én a poézis erejével közeledtem a dolgokhoz. Így hát kettőnk közül mégis csak én éreztem magamat otthonosabban Blois és Chambord multjában.

Szeptember utolsó napjaiban kora reggel valamennyien kimentünk Reimsbe. Előző este Taylor asszony és Artúr végleg megállapodtak a házasságunkban, mert indulás előtt a bátyám gyöngéden megérintette a vállamat.

— Sebestyén, — mondta meglegegedetten — nemsokára már csak kettesben utaztok Esztellával.

Széles dombok alatt futott az autónk. Néptelen utak és jeltelen falvak futottak velünk szembe, a Champagne nehéz sarában tisztán és ápoltan álltak a fehér katonasírok. Egy-egy magános ló állt szimatolva a szántás közepén, a gazdátlan eke előtt, aggódó mozdulatlanságban. A telt, sötét felhők Páris felé menekültek az elhagyott vidékről. Láthatatlan falvakon rohantunk át, csak a levegő furcsa örvénylése árulta el, hogy itt valaha falak és kémények álltak.

A dómot déli nap sütötte, mikor eléje értünk. Az elhagyott téren egy levelezőlapárus állt, aki diszkrétan jelezte, hogy néma hadirokkant. A földig lerombolt város fényképeit árulta és énekelt hozzá valami tagolatlan, hosszú sírást, valószínűleg a levelezőlapok árát, s ez a hang az elárvult majom bőgésére emlékeztetett a dzsungel fenekén.

A templom kapujában csonka szentek és fejetlen kérubok szeliden fogadták a hízelgő napfényt. Valamennyien Szent Dionizoszt utánozták, aki maga vitte elgurult fejét a kosárba, hogy a hóhért megkímélje a véres tehertől. A küzdelmes egyház jelképeiről a bomba lehámozta a szilárd mosolyt és a szilárd tekintetet. A lélek nagy erőfeszítése, amit egymáshoz hasonlított homlokuk és kezük már-már egy örökkévalóságig megrögzített, ismét visszahúzódott a lélekzet mélküli anyagba. Pedig a halállal zsúfolt anyag csak annyiban vigasztal, amennyiben tiszta formává lesz, a forma változtat minket elviselhető lényé. A srappal letörölte róluk az üde és személytelen mosolyt, a nyájas remete szobrából elhagyott bujdosó lett, a pásztorból kétségbeesett szem-

*) V. 8. Széphalom 1929: 101.

pár, az angyalból halál. S a köben újra feljajdult a kialvó gondolat, aminek a hit valamikor állhatatos formát adott. Még így is oly hal-
kan panaszkodott a szobrok keze és merev arcuk, hogy az ember
könnyű szívvel ment el alattuk. De a templom hátulján, a kórus föl-
lött, a csatornák és vízköpők szövevényében a megmaradt kőállatok
iszonyúan üvöltöttek a keletről. énekező felhőkre. Szorongó kutyák
ordítását hallottam a magasból. Úgy látszik, hogy a felboly-
gatott állatok még mindig gránátot vártak az égből, amelyből csak
esőt szűrtek és köptek a sötét földre századokon át.

Amikor a déli kapun a templomba léptünk, a portálé legbelső
szobra visszatartott. Biztosan Ó-testamentomi bíró volt, mert egy
bíró állhatatos arcára hasonlított, az apáméra. A hűvös reimsi nap-
fényben még egyszer viszontláttam apám halotti maszkját egy tiszta
erdélyi ágyon.

— Nézd csak Esztella, — szóltam izgatottan — mennyire ha-
sonlít rám ez a szobor! — Esztella édesen mosolygott.

— Nincs neked ilyen szigorú arcod, nem is lesz soha. Miért
akarsz épen ilyen rideg archoz hasonlítani? — Hirtelen egy tükröt
vett ki táskájából és eléem tartotta. — Nézd meg, milyen fiatal és
gondtalan az arcod. Nem fog megöregedni soha.

Eltoltam a tükröt és kötekedve kérdeztem:

— Ugyan miért, nem Esztella? Azt hiszed, fiatalon halok meg?
— De Esztella ismét komolyan és állhatatosan nézett a szemembe,
úgy, mint amikor a francia határt átléptük.

— Fiatalon halunk meg, mint az istenek!

Egymástól eltávolodott akarattal, de még mindig egymáshoz
tartozó szívvel léptünk a templomba.

*

Október elsején passy-i villájuk szalonjában megkértem Esz-
tella kezét.

— Hiszen ez már nem volt titok közöttünk — mondta nyá-
jasan Taylor asszony.

Artúr hozzátette:

— Ebből az alkalomból Missis Taylor ünnepi déjeunert fog adni
a barátaink tiszteletére.

A rue C . . . . . i vendéglő különtermében fakirarcu francia
pincérek paravánja takarta el előlünk a megrakott asztalokat. A dip-
lomáciai testület élén egy ősz főúr állt, régi quartier-beli ismeretsé-
günket alig észrevehető mosollyal honorálva. A vendégek pontosan
érkeztek, elsőnek Saint-Sauveur-le-Vicomte grófja, egy hervadt nő
társaságában. Öregedő francia nyelvtanár nő volt, aki a maga heroi-
kusan viselt csunyaságával azokra a himlőhelyes dámákra emlékeztetett,
akik valamikor Franciaország minden marsallját magukba bo-
londították.

— Nagynéném. Most érkezett a Berryből.

— Grófnő, hosszabb ideig marad Párizsban? — kérdezte Tay-
lor asszony elragadtatva.

— Ideköt pedagógiai érdeklődésem — célzott fanyarul a tanárno a kenyérkeresetére.

Tüstént azután Saint-Sauveur-le-Vicomte grófja misztikus történetbe kezdett arról, hogy miként lett belőle a millió-elmélet kedvéért Páris leghíresebb kutyatulvaja, aki a környezet hatását az ellopott kutyák szokásain tanulmányozta.

— Maga most sem szokott hozzá a mi naiv erkölceinkhez — tüntetett Taylor asszony hízelgő mosollyal a polgári világrend ellen.

Sajnos, az angol konzul az amerikai asszony kegyétől vérszemet kapott, föllázadt kiosztott szerepe ellen és a saját lábára állt a játékban. Artúr legnagyobb rémületére egy néger inassal állított be, akit selyem bugyogóba bújtatott. A fekete fiú piros bársonypárnán egy görbe kardott hozott nekem, valami híres pengét, ami nagy szerepet játszott egy perzsa szabadságharcban. A gróf gúnyosan megjegyezte:

— Mi már elszoktunk az ilyen feudális ajándékoktól. Igaz, grófnő? — Az asszony bólintott. — Nagyjában adoptáltuk a forradalom eszméit.

A diplomáciai testület doyenje intett és a tálak nesztelenül megindultak az asztalok felé.

Déjeuner után négyesben visszatértünk a villába. A kapuban tömémentelen gyermek várakozott. Taylor asszony a nap emlékére megakarta ajándékozni a negyed valamennyi gaminjét. Irtózatossággal követtek a szalonba, ahol a fiúk csákót és puskát, a lányok pedig főzőedényt kaptak. Az első fegyverpróba zűrzavara elől bemene-kültünk a szomszédos szobába. Hirtelen a vad lövöldözés fölé szökött a házbeli asztalosfiú hangja. Nagy mozgás támadt és a szalomból kettős sorokban kivonultak a fiúk, puskával a vállukon, mögöttük a lányok, zörgő edényekkel. Egy szempillantás alatt a köztársaság önkénteseire ismertem, akiket Hugo Viktor versében asszonyaik a futóárokig kísérték. A csapat arcvonalba állt előttünk, az asztalos fia kilépett és jelt adott a sortűzhöz úgy, ahogy ünnepnapokon a Diadalív előtt látta. A katonák a fenyőfavesszőt a pléhcsőbe nyomták, fölkapták a puskát és a plafonra lőttek. A vesszők gummidugója nagyot puffant s a vesszők úgy hulltak vissza közénk, mint a megolvadt jégcsapok. Fölálltam és kezet fogtam a parancsnokkal.

— Köszönöm — mondtam katonás egyszerűséggel.

Ez a katonai díszlövés nyilvánosan is közölte a néppel Erdély hercegeinek eljegyzését Taylor Esztellával.

Éjjel hirtelen fagy támadt és másnap késő őszi volt Párisban. A Madeleine-templom lépcsőit sárga levél borította és száraz platánlevélek sziszegtek a Rue Royaleon le, a Concorde-térig.

Ilyenkor válnak el egymástól a legendás szerelmesek. A csillagból lett szerelmes visszatér a halvány őszi égbe és az elhagyott pásztor halálos álomba merül a cserje alatt. Megmozdul az őszi tó, ébrednek benne a megölt szeretők és a hold ezentúl elkerüli a vizeket, mint egy megcsonkított arc a tükröt. A világ megtelik nyugtalan állati szemekkel. Várják az orkánt és a fagyot, amelyek elől nekik és Jézusnak istállót épített az ember.

IV.

Ezzel eljutottam ahhoz a részhez, aminek a kedvéért tulajdonképen emlékiratom elkészítéséhez fogtam. Alapjában véve nincs benne semmi rendkívüli, de dokumentumul szolgál a koromról, amit szetek s amiben szívesen élek.

Taylor asszony a szabónőjénél egy svéd nővel ismerkedett meg. Az asszony valami nagy erdőbirtokon felejtette a férjét, lóháton Stockholmba ment, ahonnan később Rómába költözött, hogy katolizáljon. Többet sohase jutott eszébe a férje, mint például egy matrözlegénynek az a szeretője, akit csak a csillagok fényénél látott a trópusi parton. Taylor asszony az eljegyzést követő héten meghívta teára. Esztella hangversenyen volt, ahová a dolgaim miatt sehogyan sem tudtam eljutni, késve érkeztem a villába, úgy hogy csak hármásban voltunk a látogatás alatt. Az asszony megkért, hogy kísérjem haza. Az uccán kocsiót akartam szólni, de ellenezte.

— Megszoktam az erdei sétákat, különösen este, amikor a madarak elhallgatnak — mondta. — Menjünk inkább gyalog.

Már a hangjából kivettem, hogy nagyjában tisztában van velem. Nem mintha sokat tudott volna Erdély felől, a földrajzot utálta, különösen azt a földrajzot, amiben kevés a fény. Azonban a sors néha úgy szolgáltatja ki a lelkünket egyeseknek, hogy sem mi, sem az nem tud védekezni az ilyen meztelen és reveláló pillanat ellen. Ez az önkénytelen pillantás sohasem jelent fegyvert és fölényt a leleplező számára, aki csak ritkán eszmél démoni erejére. Inkább csak bizalmatlanságot jelent a leleplezett szív részéről. Az ember ragaszkodik ahhoz, hogy maga befolyásolja a maga megismerését. És talán csakugyan a legszebb mánia az, hogy a lélek mindig gazdagnak akar látszani, különösen a nagy szenvedések után.

Elég az hozzá, hogy az asszonnyal úgy beszéltem, mintha kezdetől fogva be lett volna avatva a komédiába. Bizalmatlan és ellenséges voltam iránta, így hát nem maradt más hátra, minthogy udvaroljak neki. A francia nyelv nem szolgálja szívesen az idegent és elrejti szárnyait a poézis elől. Elmondtam, hogy mennyire vágyom Svédországba, amin csodálkozott.

— Sokat szivaroznak ott a férfiak — mondta melankolikusan. Azután megkérdezte, hogy hol lakom.

— Sohasem jártam a Szent Lajos szigetén — mondta elcsodálkozva. — Holnap elsétálok arra. — A szeles Invalidus-téren elváltunk.

— Jó éjszakát, herceg. Ha eljön Svédországba, jöjjön s nézze meg a lovaimat. Erős állatok. Akármelyik elviszi Erdélybe.

A haragtól állva maradtam. Ahogy elindult, még egyszer visszafordult:

— Jó éjszakát prücsök herceg — és a szemöldökét lágyan felhúzta, mint aki bosszankodik egy ügyetlen tréfán.

Ágota asszonyt nem Svédországban láttam viszont, hanem másnap éjfélkor a szobámban. Az ágyban feküdt s úgy látszik, hogy könnyű szendergésből riadt fel, amikor a villanyt fölcsavartam.

— Oltsa el kérem a lámpát — szólt halkán.

Leültem az ágy szélére. A paplanon egy kihült asszonyi kézre találtam.

— Itt akar maradni?

— Csak ma, azután többet soha.

Sokáig húztam a vetkőzést: nehezen váltam meg a levetett ruhától, egyenként megvizsgáltam az ablakok zárját.

— Hideg van? — kérdezte Ágota, aki egy gyermek odaadó figyelmével kísérte mozdulataimat. Összemosolyogtunk, elszégyeltem magamat és az ágyhoz lépve felemeltem a takarót. Akkor az asszony egy kicsit elfordult tőlem és kinyújtózva a két karját a feje alá tette. Ahogy a karját ezzel a mozdulattal leszerelte és a védekezés leghalványabb szándékáról is lemondott, olyan önhitt és fölényes volt a teste, mint egy remek toreróé, aki összebilincsel bokával döfi le a bikát. De a játékban a megzavart Erdély hercegének is szerep jutott s így történt, hogy a két test csak lassan közeledett egymáshoz. Szép, hosszú törzse egy ledöntött fenyőre emlékeztetett és a forró homályban megláttam azt a Dél felé tóduló svéd folyót, amelyben az ilyen szálfá félig lemerülve és a sodor felé csúszva ázik. Szél tördelte a galyakat a régi udvarban, ahonnan nyerítést hallottam, talán annak a lónak a nyerítését, ami Ágotát az erdőbirtokról erre a kalandor életre szöktette. Átölelve tartottuk egymást és mind a ketten a fénytelen ablak felé fordultunk.

— Mondd — kérdezte nagysokára — mióta élsz te ilyen háztalanul?

— Beszélj másról, Ágota.

A haja sziszegve súrolta a párnát. Felém fordult. Olyan közel feküdt az arcunk egymás mellett, hogy a szavait nem is a fülemmel, hanem az ajkammal hallottam.

— A megszólalásig olyan vagy, mint az öcsém. Amikor tegnap Passyban megláttalak, alig tudtam visszatartani a sírásomat.

Csodálkozva emeltem fel a fejemet.

— Másképp nem is találnál itten — folytatta szomorúan, elgondolkozva. — Csak azért jöttem ide a megkérdézésed nélkül, hogy még egyszer megismételjem azokat az éjszakákat, amiket húsz év előtt töltöttem veled „odafönn“, amikor az anyánk még egy ágyba fektetett.

Most már mély öröm remegett a testemben és a gördülő csókoktól megszeliődülve, végre a gyönyör jászolára hajoltam és olyan letompított kábulatban voltam, mint egy fiatal állat a homályos istállóban, amikor csattog a kondér és ropog a zab. De ahogy Ágota szemével találkoztam, önkénytelenül az ajkamra csúszott egy kérdés, ami nem is érdekelt.

— Hol van most az öcséd?

Ágota megcsókolta a homlokomat.

— Valamikor Rómába indult. Az úton azután eltűnt. Még lány voltam. De már megvolt az a lovam . . .

— Amelyik Stockholmba vitt?

— Igen. Eltűnt öcsém nyomába.

Elmosolyódtam.

— Hátha én vagyok ő? — kérdeztem maliciózan.

— Lehet — nézett rám konokul és kihívóan. — Te is üvegből vagy, abból volt ő is. Az efféle üvegből való fiút egy gyémántasszony egy-kettőre kettévágja.

Most önkénytelenül egy penge kifogástalan hajlékonyságát utánnoztam, hogy megcáfoljam a szavait. Végre eljött az a pillanat, amikor a szerelmesek visszaszerzik ősi ügyességüket és olyan okosan érintkeznek egymással, hogy a szemérmes és magános emberi test a másik testtel iniciáléba fonódik. De az asszony a mélyből még mindig tisztán mondta:

— Te pedig sohasem jutsz el Amerikába. Gyenge szivű vagy ahhoz.

— Ágota se lesz az enyém?

Akkor csak hallgatott, megmerevedett keblekkel. Fiatal halott lesz belőled, gondoltam hirtelen Esztella reimsi szavaira. Ágotára roskadtam, aki most végre megenyhülve fogadott.

Amikor az öröm fenekére leszálltam, már olyan gyöngé és alázatos voltam, mint aki percek múlva utolsó csöppjéig elvérzik: Így áll a szarvas a kill után két vadász erős markában és pillanatok alatt kidől belőle a vér. Nehéz öröm volt számomra Ágota, nem ajándék, csak játék, amiben fölénye és legyőzhetetlen ironiája ellen küzdöttem. Tudtam, hogy Ágota látogatása nem nekem szól, hanem annak a legendás Erdély hercegének, akit egyetlen éjszaka alatt szét lehet morzsolni, mert virágból való. Rajtam próbált bosszút állni, azon a férfin, aki megalázóan elárulta neki, hogy csak az asszony él a szerelemben, a férfi előbb-utóbb visszatér az egyedüllétbe, ahol erejére talál, mint Sámson a hajára. Ebben a percben ösztönszerűen a férjé nevét kerestem, aki ma ismét elhagyottan él a fenyvesében és egykedvűen küldi a fáit délre, ahová az asszonya vándorolt.

Elnyúlt testtel feküdtünk egymás mellett. Olyan nevetséges és irreális voltam, mint az a két lány, akinek Artur kíméletből szállást csinált. És vajjon nekem nem éppen olyan gonoszul adott szállást?

— Alszol? — kérdezte Ágota hosszúra nyúlt csöndben. Erre az egyszerű kérdésre egyszerű csókokkal feleltem. Künn megvirradt.

*

Pedáns rendre ébredtem, még a könyveim is sorjába voltak rakva. A szobában hideg szél futkosott. Mielőtt Ágota elment, kinyitotta az ablakot, hogy a dolgos őszi szél a látogatás illatát elrabolja. Felkeltem és becsuktam az ablakot. A szomszéd házból egy ősztudós intett át borzasztó barátságosan, úgy látszik azt hitte, hogy Ágota még a szobámban van és az enyém. Egy kicsit szomorú voltam, könnyű, párisi szomorúsággal, amit az ember olyan szívesen hordoz. A hideg mosdó magamhoz térített és a párolgó csészét már úgy-ahogy megvigasztalódva fogadtam.

Nem vagyok problematikus ember. Ezért az a habozás és furcsa ellenszegülés, amit Esztellához való szerelmemben éreztem, inkább kétségbeejtett, sem mint kutatásra szoktatott. Halálos orkánra vártam és helyette a lelkem mélyén csupán egy ironikus tekintet nézett

az esküvőm elé. A nehéz kék és Ágota megalázó csókjai kerülő úton végre megoldáshoz segítettek. Beláttam, hogy Artúr fáradtsága hiábavaló, nem vagyok a 18. század udvaraihoz méltó kalandor. Velem Kolozsvár pusztulásáért nem lehet szellemes bosszút állni. Nehéz örökséget hoztam magammal, egy szomorú kötelességtudást, ami a protestáns Joóknak önkínzó örömét okozza. A reimsi szobor egyszer mégis hasonlítani fog rám. Eddig is hidegen követett a játékba és nem vett részt Esztellával a szerelemben. Makacsul várt a maga órájára, mint a fanatikus katona a hősi halálra. Olyan országból jöttem, ahol ragaszkodnak az örömtelen vértanu-élethez és ez az ösztön százféle mesés, apollói bőr alatt is tovább él. Ágota végre hozzásegített ahhoz, hogy a gyöngye, üvegből való Erdély hercegét megalázzam: a csókokban nemcsak egy bátor, északi száj, hanem elnyomott kötelességtudásom is megérezte, hogy a princ nem vakmerő Casanova, tétovázik s eladott árnyékát nem tudja a szarkasztikus ördögtől visszaszerezni.

Az előttem lévő tükörben most a belépő Artúr arca jelent meg. Megfordultam. A bátyám teleírt papírt tett elém.

— Kérlek, intézd el a héten ezeket a dolgokat. Legkésőbb november közepén elutaztok Amerikába. Azt akarom, hogy biztos révbe jussál, mielőtt a szívem cserbenhagy.

Ránéztem kimerült, beteg arcára és mégis alig találtam erőt az igazsághoz. Felálltam, de a lábaim remegtek.

— Szakítok Esztellával.

— Úgy? Akkor három nap mulva utaztok. Ma kimész a pályaudvarra és lefoglalsz magatoknak egy külön szakaszt. Tayloréknak majd bejelentem, hogy beteg vagy, az elutazás napjáig nem láthatjátok egymást. Megértetted?

— Megértettem.

— És nehogy szökni próbálj.

Nem is próbáltam ellenállni a halálosan beteg szív földöntúli erejének. A Soufflet-ben ebédeltem és délután még egyszer megisméttem az Esztellával megtett sétákat, de most már magamban. A Luxembourg-kertben végeztem, ahol németarcú szobrok őrzik a francia gyerekeket. Úgy ért utol az alkony, mint egy édes szerető. Amikor megfordultam, egy ismeretlen, édes arc nézett rám mindenünnen. Akkor elindultam a pályaudvar felé.

Már nem is éreztem a súlyomat, azt hittem, ködből vagyok. Csak lengtem hóbortosan, irreálisan, mint egy ellopott kép. Könnyű csillagpor rezgett a kabátomon és olyan futólag fűződtem a szembe tóduló emberek életéhez, mint egy virágcsokor a bálhoz. Dionizoszra gondoltam, a száműzött istenre, aki az Olimposz bukása után némelyek szemeláttára visszatért az ősi tengerbe, ahonnan származott. Azóta rövid és költői életekben keresi vissza az utat a világba, de nem jut a számára több ünnep. A tenger türelmes s az időtlen hullámok időnként egy fiatal, álruhás istent fogadnak vissza. Itt az állomás, herceg állj meg. Nem úrfi, menjünk tovább. Hív a tenger. Pezdítsük meg a habot, mint a ráöntött bor. Az óceán más ifjút is görget: Dionizosz valamennyiükben szerencsét próbált. Fiatal kalandorok

repülnek a víz alatt, törrel a foguk között vagy repülőmaszkkal ázott hajukon. Herceg, ne mulasszon el egy rendkívüli halált!

Valaki udvariasan megszólított:

— Parancsol, uram?

A pult előtt ideges asszonyok tolongtak. Megrendeltem a fülkét és átvettem az ülőhelyek számaikat. Azután kimentem a pályatestre, hogy elmerüljek az ideges tömegben.

— Hova utazik, uram? — kérdezte szokatlan előzékenységgel egy francia ellenőr.

— Indiába — feleltem, mert még mindig az Indiát járt Dionizosz járt az eszemben.

Kimentem a kupola alól a nyílt pályára, ahol a tompán fénylő sínek egymástól elhajolva szétágaznak az éjszakában. Az összekötő vasúti hídon egy piros lámpa lüktetett. A csarnokon kívül a cherbouurgi vonat indulásra készült. Lila gőz gomolygott a mozdony alól, a vezető és a fűtő az ajtóra támaszkodva nézték a türelmetlenül sétáló utasokat. Az egyik másodosztályú kocsni előtt egy fiatalember állt és cigarettázott. Megálltam, hogy jobban megnézzem. Néhány évvel idősebb volt nálam, a tartása egy kicsit nehézkes volt, mint a fiatal férjeké, akik túlozzák a családi gondjukat. Annyira ismerősök voltunk egymásnak, hogy szemérmetlenül és nyíltan vizsgáldtunk. Hirtelen gőz ömlött ki a kocsni alól és a gőztől gyöngéden elmosott vonásokban elmosódott gyermekvonásokra ismertem.

— Deák Virgil!

Tétovázva nyújtotta a kezét.

— Nem ismeresz rám? — kérdeztem megzavarodva . . . — Jó Sebestyén vagyok Kolozsvárról.

Deák Virgil elcsodálkozva ölelt magához.

— Te vagy az, Sebestyén! — kiáltotta. — Ismerős volt ugyan az arcod, de nem mertem arra gondolni, hogy a barátom volnál, olyan fiatalnak látszol.

— Ha te ennyire sietsz a hervadással . . . — mosolyogtam. Deák Virgil a fejét rázta.

— Úgy nézek ki, mint általában a korombeliek. S a ráncaim csak arra céloznak, hogy már ragaszkodom az élethez. A te arcodat könnyebben megkívánjal a halál — tette hozzá irigy mosollyal, — mert nincs, amit elsimítson rajta. — Egyébként mi van veled?

— Völegény vagyok — feleltem kitérően. Karanfogott. A sustergő mozdony felé sétáltunk.

— És te Virgil? — kérdeztem idegesen. Félttem, hogy tovább firtatja az életemet.

— Hivatalos úton vagyok. Én, aki azelőtt ifiú elmével Zagoni Erzsébetért ellátogattam Antwerpenbe és megostromoltam Utrechtet . . . ! — legyintett. — Cserbenhagyott a költészet.

A vonat előtt megállított és szembefordult velem.

— Tudod, az arcodra már nem emlékeztem, de azért az utolsó időben sokszor eszembe jutottál. Azt hiszem, te voltál az első, aki komoly fiút akartál belőlem csinálni.

A fejemet ráztam. Nekem már nem volt közös emlékem övele. Deák Virgil azonban biztatott.

— Jussion csak eszedbe a Jára vize és az Andrassy-havas! Mind a ketten kicsik voltunk, s bizony fene gyávák. De te legalább szépen öltöző, okos fiú voltál! Nem érdekelt se a vadászat, se a viperaölés. Nagy könyveket hordóztál a hónod alatt, amikor én még alig tudtam olvasni.

— Hosszú nadrágban jártam — ismételtem elmélázva.

— Elkísértél a patakhoz, amikor pisztrángozni mentem.

— A víz közepén ültünk egy lapos kövön — élénkültem fel én is.

— Te a vöröskabátos angol tisztokról meséltél, akik a favárakban nagyokat isznak és az erődből emberre vadásznak. A szegény indiánok a Nagy Rabszolga Tó partján búsulnak és hiába szívják egymás között a békepipát. Az erődben szól a zene s a gonosz órség elfogott indián lányokkal táncol.

— Börharisnya — fuldokoltam. Mind a kettőnk szemében könny könnyet ért. A francia mozdonyvezető lecsüggő cigarettacsutkával bámult ránk és a nemzetiségünket találgatta.

— Akkor megfogadtam neked, hogy ha felnövök, kimegyek Canadába és az életemet az indián lányok kiszabadítására szentelem.

— Bevallom Virgil, hogy erre a fogadalomra már nem emlékezem.

— Nekem is csak most jutott eszembe, amikor rájöttem, hogy a szív első rendetlen viharai után ismét az az ideál lesz a legkedvesebb, amit az ember kicsikorában sirva megbámult. A te számodra valószínűleg az apád, aki emberséges, híres bíró volt Vásárhelyen, nekem pedig — lévén az apám egy könnyelmű ember — az a hosszúnadrágos Joó fiú, aki az első fogadalmat kicsalta belőlem.

— Istenem, hol vannak a vörös kabátos angol tisztok! — sóhajtottam megszegyenítve.

És a vonat kigördült az esőbe.

Másnap a legnagyobb titokban összecsomagoltam. Írtam egy öt soros levelet a bátyámnak, hocsánatot kértem és bejelentettem, hogy hazamegyek Magyarországra.

Délután kimentem Passyba. Sugaras, őszi nap volt, összezsugorodott, vörös levelek csüngtek a fákon. A sarkon innen megálltam és egy fal mellé rejtőzve sokáig néztem a villát. Egyszerre csak az ucca tulsó végén feltűnt Esztella. A kertajtó előtt megállt és félig magába roskadva, sokáig nézte az üres utcát, amelyen a lehullott levelek láthatatlan lábához siettek. Talán számolt is magában, talán tízig, talán húszig, abban a hiszemben, hogy amire a húszig ér, megjelenek az uccában. Ötvenig is számolt, mert csak állt hosszúkás toque-kalapjában, zöld sállal a nyakán, állhatatosan, útrakészen, kételkedő boldogsággal, bizonytalan könnyel az arcán. Vele számoltam én is. Ötvenig. S aztán százig, amíg a kilincs csikordult és Esztella megindult a villa felé.

Az esti gyors alig vitt magával utast. Egyedül voltam a szakaszban, könnyű pára futotta be az ablakot, úgy, hogy az állomások nevét sem láttam. Meauxban feljött a hold. Chalons-sur-Marne után üres kocsik mennydörögtek a Rajna felé. Irtózatos tűz sütötte a mellemet, vacogó foggal álltam az ablaknál anélkül, hogy a párát letöröltem volna. A Jára vizénél jártam, hosszú matróz nadrágban, szigorú arccal, mint egy prédikátor, aki Deák Virgilt készül megteríteni. Haza, haza! Tűz égett az ujjaim hegyén. Reszketve írtam a párás ablakra:

— Tűz
tűz
tűz

Isten napja!

És akkor csoda történt. Az üvegen egy idegen írást pillantottam meg. Pillanatok alatt történt a csoda. Szikár betűkből írott írás állt az ablakon és benne apám írására ismertem. Ime apám, gondoltam szédülve, furcsa örömmel, valami már egyforma bennünk!

Mert az emberek különbözők ugyan az ifjúságukban, de a kötelességben egyformák leszünk.

(Budapest.)

Szabó László.